Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ३०८ घ

Title नानार्थध्वनि मञ्जरी

Author

Extent १२ पत्र Age

Subject कोशः

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नानार्थ ध्वनि मंजरी

अनेकार्थध्वनिमौक्तिकम्

३०७

१२ पन्ना

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

रत्नेष किला४ नना८

श्रीगणेशाय नमः॥ शुद्धवर्णमनेकार्थं शब्दमौक्तिकमुत्तमं॥ कंठे कुर्वन्तु विद्वांसः श्रद्दधाना
दिवानिशं १ शब्दाम्भोधिर्यतोऽनन्तः कुतोऽप्यगमदन्वयं॥ स्वनबोधकमानायतस्मैका
गमनेनमः २ स्वनस्वत्याः प्रसादेन कविर्बुध्वाति यत्पदं॥ प्रसिद्धमप्रसिद्धं वा तत्प्रमाणाम्ब पाचुव
३ शिवं भद्रं शिवः शंभुः शिवा गौरी शिवाभया॥ शिवः कीलः शिवा क्रोष्ट्री भवेदामलकी शिवा ४
गौरी शिवप्रिया प्रोक्ता गौरी गोलोचना मता॥ गौरी स्यादप्रसूता स्त्री गौरी शुद्धाभयान्व
या ५ हरिरिन्द्रो हरिर्भानुर्हरिर्विष्णुर्हरिर्मरुत्॥ हरिः सिंहो हरिर्भेको हरि [illegible] धी
जो हरिः कपिः ६ हरिर्वंशुर्हरिर्मन्तुर्हरिः सोमो हरिर्यमः॥ हरिः शुको हरिः सर्पः स्वर्णवर्णो

किञ्चगा। मण्डूक हरिस्मृतः ७

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नरन्तापद्वी २ चुर्य्यः २

मासा १ महुआ १ मैत्रनी २

मधुमघं मधुजो ऽं मधुपुष्प स्तंविदुः ॥ मधुर्दैत्यो मधुं भ्वेत्रो मधूकौपि मधुर्मतः ८ क्षुद्रा
वेश्यानदी क्षुद्रा क्षुद्रा क्षामधुमक्षिका ॥ ग्रसहि प्रणुन्नै नः क्षुद्र ९ क्षुद्रास्पा कुंटकानिका
कन्याहि २ ९ वाहाऽङुंगपं वनावाहा वाहोवाहृक इत्यपि ॥ वाहो मान विशाषस्या दाहो वाहुर्निनिस्मृतः
१ १० इक्ष्वाकादिवयाहानो हानो मुक्ताग्गणास्मृतः ॥ हानो माल्य विशापस्याद्धानो हन्यामु क्षी १
ते ११ स्वात्मा भावो मनो भाषो भावः सत्ता भवेपि व ॥ भावः पूज्य तमो लोकपदार्थो भावइष्य
ते १२ कुषाकंथा समाख्याता कुषस्पा क्लीपि कम्बलः ॥ कुषः कुशः कुष्मकी ...ः प्रातस्नायी
द्विजः कुषः १३ कुशोकोलेति लेजीपे कम्बलेशलि म्बेन ॥ दोहित्रेष ... पात्रे स्नो कुत्तपाप्यापु

ग्रामा १ संसार ३ लें १ पु ३

मध्यान्हस्यो पपत्नि १ ...स १ कुयपात्र १

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

वलीते १४ वारां वां विपशो भ्रमौ दिशा नरमो जलौं न्ज्ञानि ॥ स्वर्गे मातनि वज्रे ने मुखे स नकौ
ध्वनिः १५ स्वर्गे शरे च वज्रे वलीवर्द्दे च गो पुमान् ॥ स्त्रियां नयन दिग्भाग मातृ वाग् भू
जलेष्वपि १६ श्रियां सर्षि शीर्षा नाग यानौ कांतो महाम्नि व ॥ सूर्ये ज्ञा विशेषपि मगा हे
पि ग ध्वनिः १७ पर्ज्ये न्य नागि गी वी गो व्यव हंता निमंत्तनि ॥ मूर्ख बालि जिगीषो
देवान्तिकान्ने निन्वषाने १८ सूर्ये स्वेशाप फल पल कुञ्जनाग्रकेनादिवि ॥ दीपे ताथें निभित्य
वनि शिख पुष्क नध्वनि १९ स्ने व जलेका य मुख बन्ना रा मान्तुत ॥ काम काले स्ववर्गे
वकस्या द्वा द्व विरा ध्वनौ २० जीव माज्ञि नवा य म्भान पश्चि लुन ज्ञ मे ॥ सित [illegible] पञ्जि वि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

विषमलयमांसवकम्बलकोमलेष्वगाः ॥ शवन्जीवे जलप्राज्ञाः पललं

पाता २ पनिवन्जा ज २४ ३ नगानवादि नि ४

शेषवरंसमशब्दोभिधीयते २१ नसो जलंसमोहर्षो नस्तः शंगानपूर्वकः ॥ ... तिर्य्या

सोनसमस्या... विषम् २२ जीवेनपुष्पनसतोय मध्येमयोङ्क्ष्वतेजि ॥ सप्तस्वर्ग्येषुकोलालंप्रव

दंतिमनीषिनः २३ तिलविषमलमांसकम्बलकोमलेष्वनिः ॥ शवन्जीवेनवलप्राज्ञाः पललंसंप्रव

२ जते २४ हयपुन्जध्वजपुरेशैलेपुंसिगुणाधिके ॥ विषयोमीन भूषायां ललामममिसंस्मृतं २५

वसुः सूर्य्यावसुर्वन्हि... वासवावसुः ॥ वसुनालं वसुद्रव्यं वसवाष्टौ धनादयः २६ वन्जना २

सास्मृता वर्णावर्णाश्वेतादयागुणाः ॥ वर्णानाघमुखेगाथावर्णा ज्ञेयाद्विजादयः २७ अ

र्जुनस्तृणाजा... तिस्यादर्जुनः कुकुभद्रुमः ॥ वाक्पमपापावनीयापद्दः पद्दाभूजोहितान्त्रे श

वीनशीन्जास्मृतापट्टः पट्टःस्यादीघ... स्तनं २८ बलिप्रजापहानस्याद्वलिर्द्दानवपुंगवः ॥

गुक्लावर्णाङ्कुनोनाम पी ५ वाप्यर्जुनोमतः ३

वर्णाभा

स्वीर्षि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

पी ३

केवलेऽथ गवां सास्नायां कम्बलं कवलं स्मृतः ।३०

शद्रिसि केवूलं शपैं कम्बलो नाम जः परः ॥ अनिषंगः हि मित्युक्त मनिष्कः स्याद्धकासुतः ॥ काकनिवाव
निष्को वन्तुर्मै वा निष्क मीनितं ३१ मराडुलं वर्तुलं प्रोक्तं संघातो मण्डलो मतः ॥ मराडुलाम्नि भागश्च
मराडुली मसान मासुतः ३२ कुन्तलं केशपर्य्यायः कुन्तलो दशवावकः ॥ कुन्तलः स्तत्र यानश्च कुन्त
हलश्च कुन्तलः ।३३ मणिर्लिंगाग्रभागस्स्यान्मणिः प्रोक्तो भगध्वजः ॥ मणिः कूप क्रोतावंचः पद्म
नगादिको मणिः ३४ नेत्रं शास्त्रं कुलं तीर्थं तंत्रं सिद्धौषधं स्मृतं ॥ तंत्रं सुपर्वबलं तंत्रं तंत्रं वयनसाधनं ३५
नेत्रं वस्त्रविशेषः स्यान्नेत्रं वन्तुरुदाहृतं ॥ फलवत्तगुणो नेत्रं नेत्रः कस्तूरिकामगाः ॥३६
पानादि प्रक्रीतिर्धातुर्धातुः शैलकुलोद्भवः ॥ क्रियामात्रः स्मृतो धातुर्धातुर्देहे नशादिके ३७

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

प्रासादप्रभेवद्रव्यसुचावि घुस्सुयास्मृतं ।। सुचैकभाजनेज्ञेयास्थयायात्रीसुयास्तुहि ३८ काराण्ड
वराास्तुलाकाराण्डः काराण्डसंवातडव्यते ।। काराण्डकालावलंकामाण्डु कामाण्डमूलं तनानपि ३९
वेलाकालविशषस्याद्वेलासिंचुजलोद्धतिः ।। वलासवांगुलिर्वेलावलाद्रमापंतन ध्वनिः ४०
3 डस्वेवबप्रकोष्ठवम्रहतौ नियमतथा ।। जराशब्दोव्यवस्थायां समयैनिगद्यते । ४१
३ भ्रूणाभिनुर्दिजो भ्रूणो भ्रूणागर्भाश्रयः स्त्रियाः ।। भ्रूणोडजः शिशुर्भ्रूणो भ्रूणावि ३
कलडव्यते ४२ भ्रवक इद्रुइति ख्यातो देवताङ्घ्रिद्रडव्यते ।। शब्दादिविषयाः पंचप्रसिद्धा इद्रु
संज्ञकाः ४३ नाहि हेदस्पर्विषस्या स्मृत्यप्याहिनहिध्वनिः ।। भुजंगोहिः समाख्यातः सिंहिका
वंभ सुनस्पहिः ४४ ≡

श्रा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

व्यालो हिंःश्वपदे व्यालो व्यालस्यादाकुलकर्मी ॥ प्रमदवान्तरे व्यालो व्यालो व्यालउद्याहृतः ४५
पर्यश्विन्पर्जुनीचेनुः चेनुःकुंजनकामीनी ॥ अस्तिपुत्रीस्मृता येनुर्द्धेनुकुट्टीर्त्तिशिवकर्मी ४६
यस्मात्वृषात्वृषः श्रेष्ठो वृषभो गौ भृष[illegible] कोवृषः ॥ वृषावलं वृषः कामो वृषभो वृषउदयते ४७
शालिर्मूषिः शालिकोलः शालिर्गर्भः शालिर्मदः ॥ शालिःसर्प्पः विशापस्या वृश्चिकलिउ
दाहृतः ४८ योगो यालिविशपस्यात्सीयागो योगइत्यपि ॥ योगश्चैनिकोलामःसमीप
व्याग उदयते ४९ सीतालाञ्जली सीतासीताशस्यायिदेवता ॥ सीतासीनच्चजापत्यं सीतामंद
किनीमता ५० गोत्रनामान्वयागोत्रंगोत्रश्चयनमीयनः ॥ गोत्राावसुंचराज्ञेया गोत्रःसात्पवमप्यतः ५१

जमा २

भ्रवा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

५ ध्वनौ मेघोध्वनं स्यात् कांसनालच्छविनिर्ध्वनः॥ ध्वनो मृदुध्वनो मुक्ता ध्वनस्यात् लोहमुद्गरः ५२ ८
नामस्त्रिया यामदग्न्यश्च नामा नामो सितासितौ॥ नामः पशुविशेषश्च नामाद सेनपात्मजः ५३
शुक्रं देहवतां वीजं शुक्रमग्नीनजं विदुः॥ ज्येष्ठमासि स्मृतः शुक्रो शुक्रो दैत्यपुरोहितः ५४
वीनोंदः प्रवालस्यात्प्रवालः पल्लवो नवः॥ प्रवालो विद्रुमो प्रोक्तः प्रवालः यावलोगजः ५५
कोशाग्निर्महिषः कारागः कोशः कोऽहिनपि स्मृतः॥ कोशात् कदेशः स्यात्कोशो वीणा
दिवादनं ५६ नालकालक्रियामानैं तालं पातालमिष्यते॥ छन्दो भेदः स्मृतस्तालस्तालः क
नतलच्छविः ५७ काष्ठादिशा ककुप्काष्ठा काष्ठा प्रोक्ता वसुन्धरा॥ काष्ठा कालवि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

शाषःस्यात्कार्षिकदानुरीणा गघातपु५८ पलाशो नाञ्जसः प्रोक्तः पलाशं छदनं मतं ॥ पलाशो हरि
तोवर्णः पलाशः पाशरुव्यात ५९ सत्रं गृहं चनं सत्रं सत्रंदानमिहेति तं ॥ सत्रं नामवलं प्रोक्तं स
नं सद्म निनं मतं ६० कलासु कुशलः कल्यः कल्यो ज्ञेयानि नामयः ॥ कल्यं कल्यमिति निन्नाङ्गके
कल्यं मद्यविशेषकं ६१ विघ्नो वार्हिवौ मुष्टिर्विघ्नं ज्ञेयमासनं ॥ विघ्नो द्रुमश्च पुनको घ्नः
कलुषवचः ६२ सभा समितिनिपुनका समितिः संयुगाभिधा ॥ समितिः समयो ज्ञेयः समितिः सं
गतिर्मतः ६३ सितो वृद्धिः सितः शुक्लः सितं रजतमुच्यते ॥ साम्यको पि सितो ज्ञेयः सितो दैत्यपुरो
हितः ६४ चित्रकं तिलकं प्रोक्तं चित्रकः श्वापदो मतः ॥ चित्रको मूलजातिश्च चित्रको व्यंतर
नामकः ६५ धात्री वयोऽर्कि प्रोक्ता धात्री [illegible] वामलकी मता ॥ धात्री वसुंधरा ज्ञेया धात्री स्यास्तनपाय
नी ६६

न तं श्री

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

यन्ति नगनीघ्रो न्काज यनिवेह कानुजा ॥ पर्यन्तोपधियि भेदस्या जयानाशातसं भवाः ९७ द्रो
णकूयात्कोनवावाप्याद्रोणाः काकइत्यपि ॥ द्रोणागिरिर्विशेषस्या द्रोणौः श्ववत्नुनाद कंह ९८
शुक्रो दैत्यगुरुप्रोक्तो शुक्रो मासहुताशनौ ॥ शुक्रगतो विशेषः स्यात् क्षुकस्तानकइत्यपि हदी
नोहितं शाक कोदाणु नोहितो मत्स्य पूंगवः ॥ नोहितो लोहितो वर्णो मङ्गल आनिश्च नारितः १००
५ वलाहत्वीवलसैन्यं वलं स्तत्वं वलो पचिः ॥ नत्वं वलं वलो दैत्यो वलं कुम्भो वेला महो ०१ प्रति
निग्रहो हि जैर्ग्राह्यः सैन्य पप्षं प्रतिग्रहे ॥ प्रतिग्रहो नुवन्यश्च प्रतिनोयः प्रतिग्रहः ०२ कुमा ५
नकः कदं वस्या कदंबो विशिरव स्मृतः ॥ कदंबो वृन्द भेदश्च कदंबो निर्गुणाः पुमान् ०३ प्रिय
कोवीजसारः स्यात्प्रियको वीजविन्नकः ॥ प्रियकः प्रियता यस्यात्प्रियको मुक्तकः स्मृतः ०४

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

ऋनेनाविमीनकेतनुपाशकोज्ञेयंश्रीप्रियं।।खञ्जोनावशिवित्युक्तः कुलमल्लैवनिम्नगी ७५ वक्राप
न्तिविशेषस्याद्ध्यागवक्रमायुधं।।वकंनाष्ट्रवसंघातश्चवकंव्यावतोनिमतं ७६ सत्यसंयखनो
ज्ञेयःखनोपिपुरुषोत्तमः।।खनोनासभइत्युक्तोवावहानपदःखर ७७ कूपिर्गौत्रविशेषस्या
त्कोपिकालःकूपिःकपिः।।कपिनाडकइत्युक्तःकपिवैश्वानरोमुनिः ७८ इतिसासहस्तजाख्या
नंमालतीजातिरुच्यते।।गोत्रादिजन्मजातिःस्याज्जातीश्चुल्लीवकथ्यते ७९ केशवःकेवलेनैव
केशयुक्तेवकेशवः।।केशवःविष्णुमित्याहुःशब्दकोशविचक्षणाः ८० ओंसाकाश्चातकेख्याताः
शिखिन्यपिवदन्ति।।कुञ्जरेभ्रमरेज्ञेयःसारंगोहरिणोस्मृतः ८१ गोविन्दाःसाःपरशाज्ञेयाभुजंग
स्यपक्षाःपक्षाः ८

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

सं

स्यापणाः फणा ॥ फणा जटा फणा ॥ त्वष्टा फणा ॥ मंथान कुंडली ८२ नीलको हन्तु भेदः स्याति
लकौ बिंदु विचक ॥ तिलकं लोम मज्जा स्यौ तथा याने तिलकं मतं ८३ गन्धर्व्वा देवजातिः स्यादन्ये वी
पितुरंग मः ॥ गन्धर्व्वाः कस्म ताना ॥ या गन्धर्व्वा सत्पुर्व्वः । ८४ शृंगीं प्रधान मिछनि शृंगं वशि
षं विदुः ॥ शृंगं विषाणामित्याहुः शब्दकोशविवर्जता । ८५ कररां कारणां विघात्क नरां क्षेत्र
मुच्यते ॥ कररां जाति भेदश्च केरमांनी । दियापिव ८६ पुटरीकं सितं छत्रं पुंडरीकं सितांबु
जं ॥ पुराडरीकः स्मृत व्याघ्रः पुराडरीको स्तिदिग्गजः ८७ पुराडरीकः स्मृतो व्यालैः पुराडरीकः
कमराडलुः ॥ पुराडरीकः सितावरराः पुराडरीकं सनातुहं ८८ नपमीजायस्थि व्यादो कालाद्गतो इतेवरा
जस ॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

को। ५२

प्रतप्रागिगानिनैरासैर्भूजाशब्दैप्रकल्पते॥ ८९ समभोष्ठापदोज्ञेयःस्वर्गामष्टापदंमतं॥ अष्टापदं
शारिफलंकृमिजातिनुदाहृतः ९० वालःकेशोजलंवालंवालंकाशात्यांमतम्॥ वालस्त्वर्भःशि
शुर्बालोवालोवगदाहृतः ९१ वालकःखवनाव्याघ्रावालकःपृथुकस्मृतः॥ वालकंगन्धद्रव्यं
वनराजरूहैवबालकम् ९२ श्यामानारीस्त्रिवर्षाभाश्यामास्त्रीमुज्यौवना॥ श्यामाप्रियंगुना
ख्याताश्यामास्याच्छदानिका ९३ श्यामासुयाश्यामाहल्याखवानाञ्जीदश्यामामता॥ श्यामंभ्रे
सःश्यामाश्यामाशुमाप्रानकाहरीतकी ९४ गुरुःपितागुरुर्ज्येष्ठोगुरुर्देवपुरोहितः॥ दुर्षेहो
पिगुरुःप्रोक्तःगुरुश्रिखावक्षोवकः ९५ वाल्हीकंहिंगुकथितंवाल्हीकंकुंकुमंतथा॥ वाल्ही
कःस्याज्जनपदावाल्हीकाश्वजाः ९६ कानानंकाननंप्रोक्तंकाननानिःपक्षगासनं॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

इन्दुभेदश्चकीर्तिताः कान्तारो दुर्गमार्गः ८१ खर्जूरिः फलभेदस्यात् खर्जूरिन्द्रजातिमताम् ॥ ख
र्जूरिः न्द्रजातिश्च खर्जूराजराजमार्गायिका ८२ मायया मासवैशाखौ मायया मधुरउच्यते ॥
मायया भ्रमशाश्चयो मायया मधुसूदनः ८० ॥ इत्यनेकार्थध्वनिमञ्जर्यां श्लोकाधि
काधिप्रथमः १ ॥ तटाक प्रः पितावपौवप्रकेदारउच्यते ॥ सप्त्यावालः श्रोणवालो बालोऽश्व
यश्चतुष्पथः १ नामगिरिर्महादुर्गे चित्रकूटप्रकीर्तितः ॥ श्रीनावालं पुंप्रान्ता सुवर्णगिरि
रुच्यते २ ॥ जम्बुद्वीपमितुनाकं लंकासाद्दन्तसांपुरम् ॥ किष्किन्धानगरीप्रान्ता वानरद्वी
प उच्यते ३ ॥ अर्धद्वारपुरायण्यामपि तुल्यशब्दाभिधीयते ॥ नानाम्बगो [illegible] स्थानचिषु प्रा
[illegible] ४ ॥ अभिरव्येनिसमाख्यातातकीर्तितो कान्तो वनामानि ॥ नंभादवींगराप्रान्ता ।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

शाताबात्मनि वात्मीये त्वन्यस्त्वाख्याप्रवर्त्तते ॥ कूटमब्धाब्दतयं ग्रासोद्योन भागे ॥ क्ने पुन १६
प्रतापयत्नपथात्स्विद्वि ज्ञानविश्वासहेतुषु ॥ पदं लब्धेप्यपरिवाणे क्रमवस्तुपनिष्ठया ॥ १४ दोष
प्याप गमेदयोः स्यादत्ययहानि प्रस्तुतिः ॥ स्वभावे तेज सिस्थाने यामशब्दो निगद्यते ॥ १५ पनि कु
दे प्रमाणावतंत्राख्या वपुर्वर्तते ॥ इलाशब्दश्च पानीयभूमौ वाच्यशनो मता ॥ १७ सायुसत्ता प्र
मस्त्वग्रेयेत्यसदितिच्यते ॥ प्रयानराज लिंगा वकुमुदाख्या प्रकीर्तितः १८ परमपुनयो निष्को ८
निष्कोदीनारुक्मयोः ॥ विशिखस्कन्दनेनीरे कवच्यः स्वनोपि च १९ मनोहन्तुविशेषे च यन्मशब्द
मनुकार्मुके ॥ त्वन्तिलाम स्मृतं वर्त्म वर्त्म मार्गः प्रकीर्तितः २० दायादो वान्यवः प्रोक्तो दायादस्तन
योमतः ॥ विग्रहः समरे भेदे विहावपुरुच्यते २१ वर्ष्मदेहप्रमाणास्त्या द्वर्ष्म देशश्च कथ्यते ॥ प्र
कोष्ठ कूर्परस्याधः प्रकोष्ठो द्वारकोष्ठयोः २२ प्रान्तं वितानं मुल्लोकं वितानं तुच्छमुच्यते ॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

न१ व१

ग्र २

नंगास्यात्क दलीतया पमावावयालीलीज्ञेया मोवाव कदलीमता ॥ कन्त्राव मव नांतर्मे
मेखलाग जरज्जुषु ई स्पादाषाढ विशुद्धिया यन्नेके ई नुपहत मुवि ॥ शकवार्षिक मवे
मुनेक नागोवना वीवन ॥ श्रान्तपेमनकशिक्यवतु छ यान्यपुलाकवाक ॥ वलगुग्रामा
४ सन्दिपन्नानियमपाश्ववियाः ट हन्द्रामदकनीनः स्याह्व टवंथांकुनापव ॥ दहदानवकेदानेले
नेहद्विवकथ्यातरशिखकलमन्यद्विवं घादिकार्यवान्वय ॥ नियुनिग ॥ पीठानि या २
८ सद्वासभुमिषु १० ग्वविशब्दा नवामेवपर्वतेवनिगचत ॥ म्लापर्वतमत्रेषु निक्षेपिनसमवरः ॥
यवनोविलवदंभव गहृता गगरोपिव ॥ न्यायतृल्पवियोकालेदण्डवित्तवकल्पवाक्ष्मरेण्या
तमाव हरिणा कार्द ह मनोपान्न यतिष्वपि ॥ पव्यापाशिन्निनतपुराप न्नेमेवकुशल य्वनिं ॥ ३

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

यत्नौ दान्तायनी द्वौ विस्रा वनिताबलापत्नी २३ कच्छूर्नारी वच्छूभी प्याव च्छूपुत्र वच्छूतापि ॥ नग्नः क
शिपुर्नीतुनकः प्रवारः कशिपुर्मितः २४ मार्जुवेनागजानावा स्तरूप्यानाव च्छभन्यते ॥ कपर्दो हन्
जटोद्वः स्यात्कपर्दाकामिनीमता २५ तूवर्णोनिर्विश्मणोगौनिः श्मश्रुस्तूवरः पुमान् ॥ पापीयान्सो
नृशंसाः स्युर्नृशंसावत्तन्दूनामतः २६ मानदस्तुशनात्कालस्यादचणप्रवशानदः ॥ उपंकनंनकः स्या
नंसमीपं स्यादुपंकनं ॥ प्रस्वेदोपिनिदाघः स्यान्निदाघोग्नीष्म उच्यते ॥ कश्मलस्यान्मशावीप
कश्मलो मोह एव च २८ कार्ष्णेह विशोषश्च पच्चजेकेतुर्दाहत्याः ॥ भवज्ञा कथ्यते पीठा नीठाग
तिर्नापिपिच्छोति २९ विद्धनंछेदनं प्रोक्तं वर्धनं वृद्धिरुच्यते ॥ कसेतुकं जलकन्दपच्छस्यात्स्थिक स
तुकं ३० निवातमाश्रयं विघादभेद्यं कवचं तथा ॥ कीनाशाश्च कदर्यः स्यात्कीनाशो यमकर्षकौ ३१

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

पूगं पूगीफलं प्रोक्तौ तथा पूगाकं

वंक २८

नागो हस्तीन्द्रविशेषः स्यान्नागौ वानरापन्नगौ ॥ कुलीसंबः कुलीनो नं मानी नं कुलमुच्यते २१ ज्ञेयाः सुमनसो
देवाः कुसुमानि च सज्जनाः ॥ कुसुमं पुष्पमित्याहुः स्त्रीरजः कुसुमं मतं २२ यवः पतिर्यवो मत्स्यो वन्तु
गानि द्वो मतनै भवम्व कस्ताम्रयानुः स्याच्च विकल्पमेहश्वनः २४ शिफा शाफालिका ज्ञेया शिफा
त्याली शिफा जटा २५ पुराणं सुविहितं कर्म्म पवित्रं पुराणमुच्यते ॥ खलो नाभिः खलो नीचः खलं पी
नाकमुच्यते २६ शाला शला वाशि खाशाला शालाशाखा च वक्ष्मवः ॥ माला माल्यं स्त्रिनां मा
ल्यं माल्यं मान्यं माल्यमुदाहृतं ३० नाटदेशविशेषः स्यात् द्राणाशोभा सूचीयते ॥ पलं मांसं
पलं मानं पलो मूर्खः पलस्तु ल ३१ आलिः सहचरी ज्ञेया पंक्तिनालिः प्रकीर्तिता ॥ दलं मर्द्धं
दलं पत्रं दली हस्त्यादि सायनं म ३२ आजीः स्यात्समनमूलागसंध्यमाण्याजिरुच्यते ॥ प्रतिज्ञा संग

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नाडेशासंग्रामः संगरो मतः ४० उल्लूकः पुरुहूतः स्यात्पुरुहूतः पुरंदरः ॥ ग्रीतकईजगनक्रतेमत्पु
स्यान्मनमो पिव ४१ शोपावि घुत्पवि शंपा शंपा शंम्ब च्वनिर्मितः ॥ उपच्चिम्यचिके ष्कविदु
ध्वंविपश्चितः ४२ निवृत्तामभिये पर्यायेन प्रान्कः प्रयोजनं ॥ कौतोकाचे तथादेन्यमनुश्च
द्दः प्रकीर्तितः ४३ वहुलाहुलिकाज्ञेया गाव स्ववहुलामता ॥ प्राच्वैमि चैतिप्राच्चंप्र हुं वश्च
नयः ४४ हनिरागः पाराणुनवर्गो सारंगो हनिरागः स्मृतः ॥ करहः कान नोज्ञेयः कन रोच्वांत इष्यते ४५
कर्कनेदुः स्मृतः गयूरः कर्कनेदुनमर्षयाः ॥ प्रोयायवया विज्ञानगमनेषु कलामता ४६ तुषा
नल्लुदूपाषारास्त चानरशिशातउ च्यते ॥ ग्रमृतं वानिरविज्ञेयं द्विभोग्यं तथामतं ४७

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कुन्दपुष्पैः समाख्याता कुन्दपादैंतकदंबके ॥ दीपो दृष्टो वनानासु ज्योतिः शब्दोभिधीयते ॥८
नोगात्ता भाग्यमूत्तराख्या गोदाप्रोक्ता विवनृतो ॥ शास्त्रप्रमाणासिद्धानि कृष्यौ नौ हि तान
१० काविद्धांश्चमिणाकाञनाज्ञयामणिकामणिानवद्य ॥ विषंपाणी यमित्युक्तो विषम
न गौकनोनसः ५१ बडामन्दीगन्धपाजोवाडीपीयकमुच्यते ॥ व्रजोगोष्ठे व्रजामार्गा
व्रजसंघोव्रजोगगाः ५१ वीर्यंयुक्तौबलं वीर्यं वीर्ये बीजमुदाहृतं ॥ नक्षत्रस्य मघा १०
१० नाम कुंदस्य कलिकामघा ॥ २ द्विजिह्वः सूचकोज्ञेयाद्विजिह्वश्च भुजंगमः ॥ विज्ञ
संशयनंश य्याशय्यापुस्तकसंवर्यं ॥८३ तनसंमीसमाख्यातं तनसंबलमुच्यते ॥ वानु

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

वार

गीमद्दिनाझेयापङ्क्तिमाद्दिक्वानुराग पथ मंदुरावाजिशालास्यादावासोपि च मंदुरा ॥ स्तनतःश्री
निनेमन्पेःस्तनतंसत्यवद्धवः ५५ कीकमोवाननाभिन्तुःकीत्यपितवैस्थिकीकसं ॥ नोमंथःस्या
त्पस्तद्धानानोमंर्थःकीटवर्त्तनिभ्‍र्द हरिद्रानद्रनीपोन्का हनिद्राविव भावनी ॥ पनिघः
घातेस्यात्पनिघादश्चडब्यते ५७ कनाहस्तःकनानरिमःकनःकपकेवतने ॥ दंदेदुंदुभि
नेनोषुदुंदुभिःस्यात्तथानकः ५८ यनापृथ्वीयहनानायायसैःशैलायनचतिः ॥ मूले
कदलिकेकेदःकेसेवासौदडब्यते ५९ स्थूलस्पगलकःकंदःस्थूलवासिदर्शितः ॥
प्रान्ते विपिनमुद्यानमुद्याने भवनं स्मृतं ६० वद्धिनीवानि नाडीरंग्यावद्धनीत

पि२

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri नः

लावे ३ ञा न:२ द्वे६ ग्रा ५

रागामृजिका ॥ कुंकुमीः नुचिर्नं ज्ञे पंत्नुचि नंन्नूत जंम्म तं ६१ नन्दनस्तनयः प्राक्तो नंदनः शिबकौ ॥ति
न:॥ मनसीवित्ताभितुनंक्तं मानसं चैदशीसन: ६२ यावनंमायनैप्रान्क्ते यात्रनः शीघ्रवत्तोनः॥ स्पं
दनाख्यौ नदादुमोस्यन्दनानथमुव्यते ६३ तुमासनममागा॥ निः क्रिया हीनस्तुनायगाः॥
पनायगा निपुरयानंतत्पगश्वपनायुनः ६४ कोनिपछकुलवसा ॥ वंशमाख्याकदिभिस्म तस्य॥
॥ जटाजूटशिषं टो ॥नि: कलापापि शिखंटिनः ६५ शिखाभानन गोष्ठु पात्रशब्दप्रवर्तते ॥
शिखभात्राप्रमदत्रुमानशाद्वपवर्तते ६६ पादचारावलपन्जालख्याववस्तुनिपत्रवाक ॥ दव्यीशा ११
छपनिवारीक्रिपारा ॥ वकोशवाक ६७ हंसहनोगकुटवन्द्रद्विजराजहातिचानिः॥ केव
तोपिवकेवृत्तःकेवतीः मलिलवनः ६८ पिप्पलाख्या जटाच्याधवस्त्नकतोवबस्तु
ख

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

६८

चन्द्रमा चन्द्रनो ज्ञेयः श्वंदनो मलयोद्भवः ॥ कलमा व्रीहयः प्रोक्ता विज्ञेया श्यामपाविनुः ६९ घा
सपशाखपवकुर्तुविंदुहूर्निच्छनि ७० कनवीनो ख्यमानस्यादं गुच्छः कनवीनकः ॥ कनीयसो वन्यनम्रा
नंवानिवानिजलंमतं ७१ प्रवृत्तं भूनिविज्ञेयं भूमिकाच्चनमेवच ॥ सुदस्या सूपकान श्वास
वोहेयः कुटुंविकः ७२ पनायस्यानिपौसैन्यं तत्पन श्वपनायनं ॥ भषकोदुर्जनो ज्ञेयो भषकः मी
हमासुतः ७३ स्नातामासुनरइत्युक्तः सुतस्सानष्टिनुव्यानं ॥ प्रतिनायकं श्वोनस्सा दुर्जनः
प्रतिनायकः ७४ सौवीनोख्वविशाषसस्यात्सौवीनंकांजिकंमतं ॥ दोम्मनस्य दुःखः प्रोक्तो
वृशाचवकतुरागमता ७५ भंगापलायनं वी वीशस्यं भंगश्च भंजनं ॥ तीक्ष्णांशीवसमारव्या
तनीज्वालाहस्तुशांतिव ७६ मार्गमाणो याचकाज्ञे याभाग्यमापिपिशिलीमुखः ॥ भृंगः
शिलीमुखः ख्याता नानावापिशिलीमुखः ७७ भूकुंभी ... प्रोक्ता भूकुंभीवक

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

॥ नेकार्थ मं जरी पत्र १२

कीवल.॥ मृनालविसमी मूलं मना लम्बुजलालुका १८ कोव्यावपूतनाड़ो याकायं त्र
यनिवन्धने ॥ हस्वदीर्घं प्लुतंज्ञेयं प्लुतं प्लुत मुदाहृता १९ कावास्तु पितरः कव्यं मं गं
तेषामुदाहृता ॥ ऊयलंनलि

१२

सव पोत कोश १९०

॥

१२

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri